

Incertitudinile pot fi convertite în oportunități. Următorii 30 de ani trebuie să fie și mai buni

de **ALEXANDRU REFF,**

Country Managing Partner, Deloitte România și Moldova

Deloitte aniversează în 2022 trei decenii de activitate în România. De la cinci angajați și trei clienți într-un apartament, suntem astăzi peste 2.600 de profesioniști care asistă mii de companii în România și numeroase altele în străinătate. Sunt 30 de ani de impact prin expertiză, încredere și conectare, de contribuție distinctivă la ceea ce au însemnat investițiile, tranzacțiile, finanțările, creșterea și performanța economiei, respectiv accelerarea profesională a mii de specialiști.

Lumea afacerilor a evoluat la fel de spectaculos în acești ani. În ciuda unui start pierdut și a unei tranziții dificile la economia de piață, am beneficiat de investiții străine importante, mai ales în perioadele 1992-1994 și 2004-2008 (conform analizei ZF). Alături de aderarea la NATO și UE, capitalul, expertiza și cultura vestică a afacerilor au ancorat România, sper definitiv, într-un spațiu ale cărui privilegii sunt mai evidente azi decât oricând. Chiar dacă prezența lor în topul celor mai mari companii rămâne relativ modestă, afacerile antreprenoriale s-au consolidat permanent, generând campioni locali și extinzându-se ocazional în regiune. S-a creat o clasă de executivi performanți, mulți dintre ei promovați la nivel internațional, și a apărut un univers vibrant de startup-uri, investitori de risc și facilitatori ai inovației. Desigur că ne-am fi dorit capacitate administrativă superioară, investiții mai mari în infrastructură, păstrarea mai multor români în țară, intermediere financiară mai ridicată și educație (inclusiv digitală) mai performantă. Am ieșit nesperat de bine din pandemie, cu acces la fonduri europene fără precedent, un

sistem bancar puternic și lichid, interes pentru România în creștere și ambiții ale antreprenorilor la cote înalte.

Ne aflăm însă într-un nou moment de mari incertitudini și emoții puternice. Urmează cu siguranță turbulențe și dificultăți economice, potențial agravate de lipsa încrederii și de îngrijorări excesive legate de securitate. Din fericire, pandemia ne-a învățat că avem, ca oameni, organizații și societate, o capacitate aproape nelimitată de adaptare, inovare și reziliență, pe care putem conta acum în fața unor noi provocări, cu conștiința că vom ieși din ele întăriți: mai solidari, mai principali și mai puțin vulnerabili.

Similar pandemiei, agresiunea Rusiei în Ucraina va produce schimbări profunde și de durată în Europa, unele generatoare de oportunități pe care suntem datori să le înțelegem. Am putea sprijini refugiații care vor alege România pe termen lung să se integreze în câmpul muncii. Am putea atrage companii care sunt nevoite să se retragă din Rusia, Belarus sau Ucraina. Putem suplini o parte din capacitățile care se pierd în energie, agricultură, industria auto, sector manufacturier sau în IT și alte servicii. Putem deveni mai importanți pentru partenerii noștri occidentali și beneficia de investiții

suplimentare de capital, tehnologii de vârf și know-how. Deja mai avansați decât mulți alții în tranziția energetică spre regenerabile, putem contribui distinctiv la accelerarea desprinderii de combustibili fosili, inclusiv continuând să investim în nuclear.

Desigur, anumite vulnerabilități existente se pot accentua pe termen scurt. Mai devreme sau mai târziu însă, inflația se va domoli, deficitele bugetare și de cont curent se vor mai echilibra, administrația se va mai reforma, digitalizarea va diminua birocrația și va crește productivitatea peste tot. Cea mai preocupantă vulnerabilitate rămâne însă atractivitatea României pentru români. Am pierdut în 30 de ani peste trei milioane de cetățeni și trăim o globalizare tot mai ofertantă pentru capitalul uman, mai ales pentru cei tineri și educați. Studii Deloitte recente arătau că deficitul de forță de muncă era mai îngrijorător pentru companii decât pandemia și că un sfert dintre studenți și proaspeții absolvenți erau interesați de emigrare. Sentimentul actual de insecuritate personală adaugă la atractivitatea unui Occident la rândul lui în uriaș deficit de competențe și de forță de muncă. Este imperativ să realizăm că țările concurează în primul rând pentru resurse umane din generații mobile, pentru care rămânerea în țară este o alegere, și nu o necesitate. O alegere în care contează mai nou securitatea, alături de alte aspecte, relevante în studii Deloitte, precum educația de calitate, buna guvernare și oportunitățile economice și de carieră. În plus, o eventuală impozitare progresivă la nivel personal ar elimina un avantaj competitiv esențial, compensator pentru servicii publice de modestă calitate, care nu se vor îmbunătăți peste noapte.

Economia modernă s-a născut odată cu creditul, adică cu încrederea, și nu poate prospera în absența acesteia. Avem o datorie, față de noi înșine și unii față de alții, să rămânem încrezători. Doar așa vom putea construi următorii 30 de ani.